



Παρισινή Κομμούνα: Η πρώτη έφοδος της εργατικής τάξης στον ουρανό...



της ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Editorial

Τα 150 χρόνια που έκλεισαν το 2021 από την Παρισινή Κομμούνα στάθηκαν αφορμή για την αναζωπύρωση της συζήτησης για αυτή την επανάσταση που τρομοκράτησε τις ιδιοκτήτριες τάξεις στον καιρό της. Τα *Τετράδια Μαρξισμού*, με το αφιέρωμά τους στο παρόν τεύχος, επιδιώκουν να συμβάλουν σ' αυτή τη συζήτηση για τα τότε γεγονότα και τη σημασία τους σήμερα.

Είναι αδύνατο να κατανοηθεί η εξέγερση της 18ης Μαΐου του 1871 στο Παρίσι χωρίς αναφορά σε όσα προηγήθηκαν. Η Γαλλία από το 1852 βρισκόταν υπό το καθεστώς της Β' Αυτοκρατορίας. Ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης –ανιψιός του Ναπολέοντα– με στρατιωτικό πραξικόπημα είχε διαλύσει την Εθνοσυνέλευση και ανακηρυχθεί αυτοκράτορας. Αφαίρεσε την εξουσία από το πολιτικό προσωπικό της αστικής τάξης ώστε αυτή να επιδοθεί απερίσπαστη στην εκμετάλλευση της στερημένης από πολιτικά δικαιώματα εργατικής τάξης. Μετά από σχεδόν δύο δεκαετίες οικονομικής ανάπτυξης και κερδοσκοπίας στο εσωτερικό και εκστρατειών στο εξωτερικό (Ιταλία 1859, Μεξικό 1861-1867), ο Λ. Βοναπάρτης κήρυξε τον πόλεμο στην Πρωσία στις 19 Ιουλίου 1870. Μετά από αλλεπάλληλες ήττες ο αυτοκράτορας παραδόθηκε στο Σεντάν στις 2 Σεπτεμβρίου μαζί με 87.000 άνδρες. Δυο μέρες μετά, η αυτοκρατορία ανατράπηκε από επανάσταση στο Παρίσι, ανακηρύχτηκε η Γ' Γαλλική Δημοκρατία και την εξουσία ανέλαβε η αστική «Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας»

(ΚΕΑ), ενώ ο πρωσικός στρατός απειλεί το Παρίσι. Στη γαλλική πρωτεύουσα συγκροτήθηκε στα τέλη Σεπτέμβρη Εθνοφρουρά που έφτασε 300.000 άντρες αποτελούμενη κατά πλειοψηφία από εργάτες, ενώ η πόλη πολιορκούνταν από τις 18 Σεπτεμβρίου. Σ' αυτή την περιεργη πολιορκία όπου οι πολιορκούμενοι ήταν περισσότεροι από τους πολιορκητές, έγινε σύντομα φανερό ότι –παρά την ηρωική αντίσταση της Εθνοφρουράς και τις πολύνεκρες μάχες– η ΚΕΑ προτιμούσε να νικήσουν οι Πρώσοι παρά οι οπλισμένοι Παρισίνοι εργάτες. Στις 26 Ιανουαρίου 1871 υπογράφηκε ανακωχή ανάμεσα στη γαλλική κυβέρνηση και στην Πρωσία, και στις 8 Φεβρουαρίου εκλέχτηκε νέα Εθνοσυνέλευση με μοναρχική πλειοψηφία, ενώ την 1η Μαρτίου ο πρωσικός στρατός παρέλασε στο Παρίσι και κατέλαβε τα φρούρια στη βόρεια και ανατολική πλευρά της πόλης. Η Εθνοφρουρά είχε κρατήσει τα όπλα και τα κανόνια της, κάτι που έγινε σεβαστό και από τους νικητές. Η συντηρητική Εθνοσυνέλευση, δείχνοντας το μίσος της για την περήφανη πρωτεύουσα και το φόβο της για τον ένοπλο λαό, μετέφερε την έδρα της από το Μπορντώ στις Βερσαλλίες στις 10 Μαρτίου. Τα τάγματα της Εθνοφρουράς εξέλεξαν την Κεντρική Επιτροπή της με επαναστατική-δημοκρατική και σοσιαλιστική σύνθεση.

Την αφορμή για την τελική σύγκρουση έδωσε η κυβέρνηση των Βερσαλλιών. Στις 18 Μαρτίου 1871 ο στρατός επεδίωξε με μία αιφνιδιαστική επίθεση να αρπάξει τα

κανόνια της Εθνοφρουράς από το λόφο της Μονμάρτης όπου φυλάσσονταν. Ο λαός του Παρισιού και οι εθνοφρουροί περικύκλωσαν το στρατό, ενώ οι στρατιώτες στασίασαν και αντί να πυροβολήσουν το πλήθος, τουφέκισαν δύο στρατηγούς τους. Μέχρι το βράδυ η ΚΕ της Εθνοφρουράς είχε πάρει την εξουσία στην πόλη και η κόκκινη σημαία ανέμιζε στο Δημαρχείο. Στις 26 Μαρτίου έγιναν δημοτικές εκλογές στην πόλη με καθολικό εκλογικό δικαίωμα για τους άντρες και εκλέχτηκε το συμβούλιο του «Δήμου» (Commune) του Παρισιού. Η Παρισινή Κομμούνια ήταν γεγονός. Μέχρι τις 28 Μαΐου που έπεσε το τελευταίο οδόφραγμα από το στρατό των Βερσαλλιών την εξουσία στη γαλλική πρωτεύουσα είχε μία «κυβέρνηση της εργατικής τάξης».

Ποιος ήταν ο χαρακτήρας αυτής της εξουσίας που άντεξε στο Παρίσι για 72 μέρες; Στην επίσημη εφημερίδα της Κομμούνιας (*Journal officiel*) στις 21 Μαρτίου, σε κύριο άρθρο με τίτλο «Η Επανάσταση της 18ης Μαρτίου» γράφονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Αντιμέτωπο με μια διαρκή απειλή κατά της ελευθερίας του και την απόλυτη άρνηση όλων των νόμιμων επιδιώξεών του, με τη διάλυση της χώρας και των ελπίδων του, το προλεταριάτο έχει συνειδητοποιήσει ότι αποτελεί καθήκον και δικαίωμά του να πάρει την τύχη του στα ίδια του τα χέρια και να εξασφαλίσει την επιτυχία του, καταλαμβάνοντας την εξουσία». Η κατάργηση του μόνιμου στρατού και της αστυνομίας, η συγχώνευση νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας, η αιρετότητα και ανακλητότητα σε όλες τις βαθμίδες τους και η μισθοδοσία των δημόσιων λειτουργών από τα μέλη της Κομμούνιας ως τους κατώτερους δημοσίου υπαλλήλους με εργατικούς μισθούς, αναδείχθηκαν από τον Κ. Μαρξ σε αναγκαία γνωρίσματα της εργατικής δημοκρατίας. Ο Φ. Ένγκελς, απαντώντας στο ερώτημα για το τι είναι η «δικτατορία του προλεταριάτου», έγραψε το 1891: «Ε, λοιπόν κύριοι, θέλετε να μάθετε τι λογής είναι αυτή η δικτατορία; Κοιτάχτε την Παρισινή Κομμούνια. Αυτή ήταν η δικτατορία του προλεταριάτου».

Ο εργατικός χαρακτήρας της νέας εξουσίας είχε άμεση συνέπεια τον σοσιαλιστικό της χαρακτήρα. Κατ' αρχάς οι σοσιαλιστικές ιδέες ήταν πολύ διαδεδομένες στην εργατική τάξη πολύ πριν το 1871. Τα δύο κύρια σοσιαλιστικά ρεύματα ήταν ο μικροαστικός

σοσιαλισμός των προουτοπιστών και ο επαναστατικός «συνωμοτικός» σοσιαλισμός του Μπλανκί και των οπαδών του. Η Α' Διεθνής, ιδρυθείσα το 1864, είχε ισχυρό τμήμα στη Γαλλία και ειδικά στο Παρίσι. Για όλες τις πολιτικές τάσεις που εκπροσωπούσαν στην Κομμούνια η δημοκρατία, το κοινωνικό ζήτημα και η πάλη κατά της ιδιωτικής ιδιοκτησίας ήταν, λιγότερο ή περισσότερο, συνδεδεμένα.

Εκτός όμως από τις καταβολές και τις διακρυσάλξεις, οι αποφάσεις της Κομμούνιας μιλούσαν από μόνες τους: Επιστροφή των αντικειμένων που είχαν μπει ενέχυρο, εφόσον η αξία τους δεν ξεπερνούσε τα 15 φράγκα, παράταση της προθεσμίας πληρωμής των νοικοιών, χωρισμός της Εκκλησίας από το κράτος και κρατικοποίηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των, κατάργηση της νυχτερινής εργασίας των αρτεργατών και απαγόρευση της πρακτικής των εργοδοτών να επιβάλλουν πρόστιμα που ελάττωναν τους μισθούς.

Το πιο σημαντικό απ' όλα, όμως, ήταν το διάταγμα της 16ης Απριλίου σύμφωνα με το οποίο θα γινόταν απογραφή των εργοστασίων που είχαν σταματήσει να τα λειτουργούν οι ιδιοκτήτες τους και τη λειτουργία τους θα αναλάμβαναν οι εργάτες που δούλευαν σ' αυτά οργανωμένοι σε συνεταιρισμούς που θα συνενώνονταν σε μια μεγάλη Ένωση. Πολλά συνδικάτα (μηχανικών και μεταλλουργών, ραφτών, εργατών κοσμηματοποιίας, τυπογράφων κ.ά.) συμφώνησαν με ενθουσιασμό διακηρύσσοντας το τέλος της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο. Γι' αυτές τις αποφάσεις ο Μαρξ έγραψε ότι «η Κομμούνια σκόπευε να απαλλοτριώσει τους απαλλοτριωτές» για να καταλήξει: «Μα αυτό είναι κομμουνισμός, ο «ακατόρθωτος» κομμουνισμός!»! Για τον Μαρξ η συνεταιριστική παραγωγή «αν πρόκειται να παραμερίσει το κεφαλαιοκρατικό σύστημα, αν το σύνολο των συνεταιρισμένων πρόκειται να ρυθμίσει την εθνική παραγωγή σύμφωνα με ένα κοινό σχέδιο [...], τι άλλο θα ήταν αυτό, κύριοί μου, εκτός από κομμουνισμό, από “κατορθωτός” κομμουνισμός»; Αν για τον Μαρξ και τον Ένγκελς οι θεσμικές-οργανωτικές μορφές της Κομμούνιας ήταν ένα υπόδειγμα της δικτατορίας του προλεταριάτου, οι αποφάσεις και τα μέτρα που πρόλαβε να πάρει στις 72 μέρες ύπαρξής της έδειχναν έναν ρεαλιστι-

κό δρόμο για τον κομμουνισμό. Η νέα εξουσία σε μία πόλη αποκλεισμένη κατέβαζε τα οράματα των ουτοπικών σοσιαλιστών από τη γη στον ουρανό, πότε συνειδητά και πότε από επαναστατικό-προλεταριακό ένστικτο. Το ακατόρθωτο έγινε κατορθωτό!

Ο προλεταριακός χαρακτήρας και η κομμουνιστική κατεύθυνση της επανάστασης στις 18 Μαρτίου δεν θα μπορούσε να είναι χημικά καθαρός από τη συγκυρία του Γαλλοπρωσικού Πολέμου, τον επιθετικό τυχοδιωκτισμό της Β' Αυτοκρατορίας και την προδοσία της Εθνοσυνέλευσης και της αστικής τάξης στη συνέχεια. Ο ίδιος ο στρατός της επανάστασης, η παρισινή Εθνοφυλακή, είχε συγκροτηθεί από την Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης για την άμυνα του Παρισιού. Ο πατριωτικός-αμυντικός χαρακτήρας προέκυψε από την έκβαση του πολέμου. Η Διεθνής είχε καταδικάσει τον πόλεμο και το καθεστώς του Βοναπάρτη που τον προκάλεσε, ενώ το παρισινό τμήμα της διοργάνωσε μαζικές διαδηλώσεις στην πρωτεύουσα παρά και ενάντια στον εθνικιστικό πυρετό που είχε κυριεύσει τη χώρα δεχόμενη μάλιστα και κατηγορίες για προδοσία. Από την άλλη, ο Αύγουστος Μπλανκί επιστρέφοντας στο Παρίσι στις 12 Αυγούστου ονομάζει την εφημερίδα που εκδίδει «Η Πατρίς εν Κινδύνω» (*La Patrie en Danger*) από τη διακήρυξη της Εθνοσυνέλευσης του 1792.

Ο Λένιν έγραψε τον Μάρτιο του 1908: «Η ιδέα του πατριωτισμού είχε τις ρίζες της στη Μεγάλη Επανάσταση του 18ου αιώνα, κι αυτή η ιδέα κυριαρχούσε στο μυαλό των σοσιαλιστών της Κομμούνας, ενώ ο Μπλανκί λόγου χάριν, αναμφισβήτητος επαναστάτης και φλογερός οπαδός του σοσιαλισμού, δεν βρήκε για την εφημερίδα του καταλληλότερο τίτλο απ' αυτήν την αστική κραυγή: Η Πατρίς εν κινδύνω!»! Ο αντιφατικός αυτός επαναστατικός πατριωτισμός των Κομμουνάρων είχε επιπτώσεις στην αποφασιστικότητα με την οποία διεξήγαγε τον πόλεμο ενάντια στην κυβέρνηση των Βερσαλλιών τη στιγμή που η αστική τάξη σχεδίαζε ανενδοίαστα τον εμφύλιο από τη δική της πλευρά πριν ακόμα ξεσπάσει η επανάσταση, συμμαχώντας τελικά με τον «εθνικό εχθρό» για τη συντριβή της. Ο πρωσικός στρατός απελευθέρωνε σε δόσεις χιλιάδες Γάλλους αιχμαλώτους και τους έστελνε στις Βερσαλλίες για να πολεμήσουν κατά του Παρισιού.

Η Κομμούνα με τις αποφάσεις της κήρυξε την «Παγκόσμια Δημοκρατία» και δέχτηκε στους κόλπους της αγωνιστές από άλλες χώρες και μάλιστα σε ηγετικές θέσεις, όπως τον Πολωνό Γιαροσλάβ Ντομπρόβσκι και τον Γερμανό Λέο Φράνκελ, ενώ γκρέμισε στις 16 Μάρτη στήλη της πλατείας Βαντόμ, μνημείο της πολεμικής δόξας του Ναπολέοντα. Ωστόσο, δεν βγήκε καμία διακήρυξη υποστήριξης για την, ταυτόχρονα με την Κομμούνα, εξέγερση στην Καβουλία της γαλλοκρατούμενης Αλγερίας. Η Παγκόσμια Δημοκρατία δεν περιλάμβανε τα αποικιοκρατούμενα από τη Γαλλία έθνη.

Μια άλλη σημαντική πλευρά του ιστορικού πλαισίου εντός του οποίου έγινε η επανάσταση της 18ης Μαρτίου ήταν η υπερτροφική, αυταρχικά συγκεντρωτική, κρατική εξουσία. Οι μοναρχίες και αυτοκρατορίες που διαδέχονταν η μία την άλλη από την «Υπατεία» του Ναπολέοντα (1799) και μετά, ήταν η μία εκδοχή διακυβέρνησης. Η άλλη ήταν οι εθνοσυνελεύσεις της Β' Δημοκρατίας του 1848 που, αν και ιδιαίτερα βίαιες απέναντι στην εργατική τάξη και τις εξεγέρσεις της, ήταν εξαιρετικά νωθρές και υποχωρητικές απέναντι στους μοναρχικούς, το στρατό και την εκτελεστική εξουσία γενικότερα. Η ενίσχυση της εξουσίας των δήμων/κοινοτήτων (*communes*) θεωρούνταν αναγκαίο στοιχείο της «Δημοκρατίας». Το επαναστατικό παρελθόν της Γαλλίας συνηγορούσε σ' αυτή την κατεύθυνση. Η Κομμούνα του Παρισιού την περίοδο 1792-1795 έπαιξε βασικό ρόλο στη ριζοσπαστική στροφή της Γαλλικής Επανάστασης.

Ο Γαλλοπρωσικός Πόλεμος, η πεντάμηνη πολιορκία του Παρισιού, η αντιδραστική-αντιδημοκρατική ψήφος της επαρχίας που έφερε μια αντιδραστική-αντιδημοκρατική πλειοψηφία στην Εθνοσυνέλευση, ενίσχυσαν την περηφάνια των κατοίκων του ανάμεικτη με μια αλαζονική αίσθηση αυτάρκειας. Όπως έγραψε ο κομμουνάρος και ιστορικός της Κομμούνας Προσπέρ-Ολιβιέ Λισαγκαρέ, «η δε εγκατάλειψή του (του Παρισιού), η ψήφος της επαρχίας και η επαρχιώτικη πλειοψηφία, κάνουν τόσους έτοιμους να πεθάνουν για την καθολική Δημοκρατία ανθρώπους να πιστέψουν ότι μπορούσαν να μαντρώσουν τη Δημοκρατία μέσα στο Παρίσι». Η απόφαση της Εθνοσυνέλευσης να εγκατασταθεί στις Βερσαλλίες

και όχι στο Παρίσι συνέβαλε στον ξεσηκωμό των μικροαστών της πρωτεύουσας μαζί με το επαναστατικό προλεταριάτο.

Ο Μαρξ, σχολιάζοντας την «ομοσπονδιακή» ερμηνεία της Κομμούνας, έγραψε: «Έτσι τη νέα αυτή Κομμούνα, που τσακίζει τη σύγχρονη κρατική εξουσία, την θεώρησαν ξαναζωντάνεμα των μεσαιωνικών κοινοτήτων, που προηγήθηκαν από τη σύγχρονη κρατική εξουσία και που αποτέλεσαν κατόπιν το θεμέλιό της. [...] Την αντίθεση της Κομμούνας προς την κρατική εξουσία την πήραν για υπερβολική μορφή του παλιού αγώνα ενάντια στον υπερσυγκεντρωτισμό». Ωστόσο, η «Διακήρυξη στον γαλλικό λαό» της Κομμούνας στις 19 Απριλίου έχει και τέτοιες αποχρώσεις.

Γενικά, οι διαφορετικές ερμηνείες για την επανάσταση της 18ης Μαρτίου αντανακλούν –ως ένα βαθμό– και πραγματικές πλευρές της και καθώς και διχογνωμίες στο εσωτερικό της. Ο γιακωβίνος και ο σοσιαλιστικός της χαρακτήρας, ο πατριωτισμός της και η ταξική-διεθνιστική της πλευρά, η διεκδίκηση δημοτικής αυτονομίας και η εξουσία σε πανεθνικό επίπεδο, οι δημοκρατικοί κανόνες και η επαναστατική δικτατορία αποτελούσαν δίπολα με τις δυο πλευρές να συνυπάρχουν όχι πάντα αρμονικά μεταξύ τους. Ωστόσο, για το τι ήταν πραγματικά η Κομμούνα, γιατί έγινε ορόσημο και σημείο αναφοράς, πιο αρμόδιες να αποφανθούν είναι οι αστικές τάξεις της εποχής. Η συνεργασία δύο εχθρικών κρατών, Γαλλίας και Γερμανίας, με σκοπό την καταστολή της επανάστασης, οι δεκάδες χιλιάδες νεκροί και οι χιλιάδες εξόριστοι της Κομμούνας σίγουρα δεν αφορούσαν στη δημοτική αυτονομία. Η εχθρική στάση που κράτησαν οι κυβερνήσεις της εποχής και η αντιμετώπιση από τον αστικό Τύπο της Ευρώπης (μαζί και της Ελλάδας), ξεπερνώντας τις εθνικές τους αντιπαλότητες, δείχνουν τον τρόπο τους απέναντι στην επίθεση στην ιδιοκτησία που αντιπροσώπευε για αυτούς η επανάσταση. Ιερή αγανάκτηση κατέλαβε πολιτικούς, εφημερίδες και αστούς διανοούμενους για το γεγονός της βεβήλωσης της εξουσίας στην πρωτεύουσα ενός μεγάλου ευρωπαϊκού κράτους, από άγνωστους μέχρι τότε χειρώνακτες εργάτες – ράφτες, σιδηρουργούς, βυρσοδέψες, τυπογράφους και τσαγκάρηδες.

Η επανάσταση της 18ης Μαρτίου 1871 ήταν ένα ιδιαίτερο ιστορικό γεγονός που ως τέτοιο δεν θα μπορούσε να γίνει με τον ίδιο τρόπο αλλού και άλλοτε. Δεν ήταν επανάληψη του 1848 και πολύ περισσότερο του 1793. Δεν ήταν επίσης εισαγωγή ή αποτυχημένη εκδοχή του Οκτώβρη του 1917. Ωστόσο, ήταν μία από τις επαναστάσεις του 19ου και 20ού αιώνα ενάντια στο κεφάλαιο και την ιδιοκτησία, ως εκ τούτου μια διαρκής υπενθύμιση ότι η εκμετάλλευση δεν είναι φυσική και αιώνια. Όπως τόνισε ο Μαρξ, «το Παρίσι των εργατών με την Κομμούνα του θα γιορτάζεται πάντα σαν δοξασμένος προάγγελος μιας νέας κοινωνίας».

Τι έχει να μας πει η Παρισινή Κομμούνα σήμερα; Το γαλλικό κράτος και οι θεσμοί του, όταν δεν την διαγράφουν από τα σχολικά βιβλία, προσπαθούν να την ενσωματώσουν σε μια πατριωτική-δημοκρατική αφήγηση ή σε ένα ιδιαίτερο γεγονός του Παρισίου με τον πολιτισμό του και τις ιστορικές του γειτονιές, κατάλληλο για τουριστική αξιοποίηση. Αντικειμενικά συμβάλλουν στην προσπάθεια αποκομμουνιστικοποίησης της Κομμούνας και οι μεταμοντέρνες αναγνώσεις που τη στριμώχνουν στην «ιδιοπολιτική του τόπου» (Κριστίν Ροκ) και στη «χωρικότητα των κινήματων» (Αντόνιο Νέγκρι).

Για όσους δεν αρκούνται στη συμβίωση με το κεφάλαιο και προσβλέπουν σε μια «νέα κοινωνία», η Παρισινή Κομμούνα μάς υπενθυμίζει ότι κάθε κοινωνική επανάσταση, στο παρελθόν και στο μέλλον, είναι ένα μοναδικό γεγονός που σφραγίζεται από το χώρο και το χρόνο του. Οι επαναστάσεις του 21ου αιώνα θα κινηθούν κι αυτές μέσα σε ένα πλέγμα αντιθέσεων και ζητημάτων που περιβάλλουν την καπιταλιστική ιδιοκτησία. Η τελευταία, ενσωματώνει, αξιοποιεί, χρωματίζει και πάνω απ' όλα δημιουργεί το περιβάλλον της. Ο αναγκαίος εργατικός χαρακτήρας και η κομμουνιστική κατεύθυνση μιας επανάστασης βρίσκουν το δρόμο τους μέσα σ' αυτό το περιβάλλον που αποκρύπτει και ταυτόχρονα αποκαλύπτει την αντίθεση κεφαλαίου και εργασίας. Αυτή η αντίθεση δεν εμφανίζεται ποτέ γυμνή στο φως, αντίθετα «κρύπτεσθαι φιλεί». Για να αποκαλυφθεί πρέπει κάποιος να ξέρει πού να ψάξει και κυρίως πρέπει να θέλει να τη δει. Η Παρισινή Κομμούνα μάς δείχνει το δρόμο σ' αυτή την κατεύθυνση και σήμερα. **T**